

είναι η κεντρική του ιδέα ; Στο "χαιρετισμό της νέας εποχής" της 1ης σκηνής ή σε μερικά σημεία της 13ης σκηνής ; Σύμφωνα με τους κανόνες της δραματουργικής, στο τέλος ενός δράματος δίνεται περισσότερο βάρος. Το έργο αυτό όμως δεν βασίστηκε σε καθιερωμένους κανόνες. Δείχνει απλώς τα χαράματα μιάς νέας εποχής και προσπαθεί να επανορθώσει μερικές απ' τις προκαταλήψεις για τα χαράματα των νέων εποχών.

Η ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Εάν η παράσταση του έργου στραφεί κυρίως έναντι της Καθολικής Εκκλησίας, τότε το έργο θα χάσει ένα μεγάλο μέρος της καλλιτεχνικής του υπόστασης. Πολλοί χαρακτήρες του ανήκουν στην Εκκλησία. Όσοι ήθοσοι τους παρουσιάζουν, μόνο γι' αυτό το λόγο, σαν συχναμέρα πρόσωπα, πέφτουν έξω. Ούτε φυσικά, η Εκκλησία έχει το δικαίωμα να καλύπτει τις ανθρώπινες αδυναμίες των μελών της. Συχνά, πολύ συχνά, ενθαρρύνει αυτές τις αδυναμίες και καταπινεί κάθε θόρυβο γύρω τους. Σ' αυτό το έργο, ωστόσο, η έπιταγή είναι άπεριφραστη: «Κάτω τα χέρια απ' την Έπιστήμη!» Η σύγχρονη έπιστήμη είναι μία νόμιμη θυγατέρα της Εκκλησίας, μία θυγατέρα που χειραφετήθηκε κ' έχει στραφή έναντι της μάνας της.

Στο "Γαλιλαίο" η Εκκλησία ενεργεί, κ' όταν ακόμα παρεμποδίζει την έλευθερη έρευνα, σαν έξουσία. Έφ' όσον η έπιστήμη είναι ένας κλάδος της θεολογίας, η Εκκλησία είναι η πνευματική αρχή, το έσχατο έπισημο δικαστήριο. Είναι όμως και προσωρινή αρχή το έσχατο πολιτικό δικαστήριο. Το έργο δείχνει την προσωρινή νίκη της Έξουσίας, όχι του παπαδαριού. Το ότι ο Γαλιλαίος μου ποτέ δεν καταφέρεται άμεσα έναντι της Εκκλησίας, άποτελεί και ιστορική άληθεια. Ούτε μία φράση δεν έξαστομεί έναντι της. Άν είχε συμβή το αντίθετο, θα τό έφερναν αναμφιβόλα στο φώς οι διονυχιστικές έρευνες που έγιναν πάνω σ' αυτό τό ζήτημα. Είναι ακόμα ιστορικά εξακριβωμένο ότι ο Χριστόφορος Κλάβιος, ο μεγαλύτερος άστρονόμος του Ρωμαϊκού Παπικού Κολλεγιου, έπιβεβαίωσε τις άνακαλύψεις του Γαλιλαίου (σκηνή 6). Κι ότι άνάμεσα στους μαθητές του υπήρχαν και κληρικοί (σκηνές 8, 9 και 13).

Τό νά κρατήσω σατιρική στάση άπέναντι: στα έγκόσμια ενδιαφέροντα των υψηλών αξιωματούχων της Εκκλησίας, μου φάνηκε φτηνό (τουλάχιστον

Ο Βασίλης Διαμαντόπουλος, όπως υποκρίνεται τον Γαλιλαίο

στη σκηνή 7). Η άδιαφορία όμως που τό φέρονται δείχνει ότι, έχοντας μεγάλη πείρα σε τέτοια ζητήματα, περιμένουν την άμεση αποχώρηση του Γαλιλαίου. Και δεν σφάλουν. Κρίνοντας από τους σημερινούς μεσοαστούς πολιτικούς, είναι άξιοθαύμαστα τά πνευματικά (και έπιστημονικά), ενδιάφέροντα των πολιτικών της εποχής εκείνης.

Γι' αυτό άγνοούνται στο έργο οι παραπονήσεις που έγιναν στο πρωτόκολλο του 1616 από την άνάκριση του 1633—παραπονήσεις που εξακριβώθηκαν από τον Γερμανό μελετητή Έμιλ Βολβίλλ σε πρόσφατες ιστορικές του έρευνες. Όσοι καταλαβαίνουν τη θέση του συγγραφέα, όπως σκιαγραφείται παραπάνω, θα καταλάβουν και γιατί έμεινε άδιάφορος άπο τό νομική πλευρά της δίκης. Δεν υπάρχει άμφιβολία ότι ο Ούρμπαν ό 8ος άντιπαθούσε προσωπικά τον Γαλιλαίο και έπαιζε στη δίκη ένα συχναμέρο ρόλο εις βάρος του. Στο έργο τό περιστατικό αυτό άγνοείται.

Όσοι άντιλαμβάνονται τη θέση του συγγραφέα, θα νοιώσουν γιατί η στάση αυτή δεν δείχνει σεβασμό για την Εκκλησία του δεκάτου έβδομου αιώνα—για νά μην άναφέρουμε την Εκκλησία του είκοστού.

Παρουσιάζοντας την Εκκλησία ως προσωποποίηση της έξουσίας σ' αυτή τη θεατρική δίκη των δαικτών του πνεύματος της έλευθερης έρευνας, δεν σημαίνει ότι της δίνουμε άφραση άμαρτιών. Άλλά θά είναι πολύ έπικίνδυνο, ίδιως στις μέρες μας, νά περιορίσει κανείς ένα ζήτημα, σαν τόν άγώνα του Γαλιλαίου για την έλευθερία της έρευνας, μόνο στον θρησκευτικό τομέα. Γιατί έτσι θα άποσπασθή η προσοχή του κοινού—και θά 'ταν άτύχημα—άπό τις σύγχρονες άντιδραστικές άρχες, που δεν έχουν καμμία σχέση με την Εκκλησία.

Ο ΓΑΛΙΛΑΙΟΣ ΤΟΥ ΛΩΤΩΝ

Ο Λώτων, νά ζωντανένη την ιδιομορφία του Γαλιλαίου, τόν έκανε νά θωρεί τόν κόσμο δλόγυρα με τό εκπληκτό βλέμμα ενός ζένου, που θαρρεί ότι γύρνε άπόκρηση σε κάποιο ερώτημα. Οι καλύτεροί άρετες παρατηρήσεις του για τό ερώτημα, τούς άφσαν κυριολεκτικά σούζουλο. Τά πρωτόγονα έπιχειρηματά τους τόν διασκέδαζαν.

Μερικοί είχαν άντιρρήσεις γιατί ο Λώτων έπαιζε τό μονόλογο της πρώτης σκηνής, όπου έξηγει τη νέα άστρονομία, γυμνος άπ' τη μέση κι άπάνω. Είπαν ότι τό κοινό θά σάστιζε ακούγοντας άπόψεις με τέτοιο πνευματικό ύπόβαθρο από ένα μισόγυμνο πρόσωπο. Άλλά ο Λώτων ενδιφερόταν άκριβώς γι' αυτό τό μίγμα πνευματικού και φυσικού. Η φυσική χαρά του Γαλιλαίου, όταν τό παιδί του χάιδεψε την πλάτη, μετουσιώθηκε σε πνευματική δημιουργικότητα. Ο Λώτων υπογράμμισε έπίσης με τό άπόλαυστη πίνει ο Γαλιλαίος τό κρασί του, στην 9η σκηνή, όταν μαθαίνει ότι ο άντιδραστικός Πάπας πνέει τά λείσθια. Ο άνετος τρόπος, που βηματίζει πάνω-κάτω και τό παιχνίδιμα των χεριών στις τσέπες του, όταν έτοιμαζόταν νά ριχτεί σε μία κοινούρια έρευνα, έφτανε τά όρια του συγκλονιστικού. Όταν ο Γαλιλαίος βρισκόταν σε στιγμές δημιουργικής έξαρσης, ο Λώτων άφνε νά φανεί ένα κράμα άντικρουμένων αισθημάτων : Είταν έπιθετικός και ταυτόχρονα άνυπεράσπιστος, τρυφερός και γεμάτος τρατά σημεία.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Ό σκηνικός διάκοσμος δεν πρέπει νά δίνει στο κοινό την εντύπωση ότι βρίσκεται σ' ένα δωμάτιο της μεσαιωνικής Ιταλίας ή του Βατικανού. Τό κοινό πρέπει νά έχει συνεχώς την έπίγνωση ότι βρίσκεται στο θέατρο.
2. Τό φόντο του σκηνικού πρέπει νά δείχνει περισσότερα από τό άμεσο περιβάλλον του Γαλιλαίου. Πρέπει νά δείχνει τόν ιστορικό περίγυρο μ' ένα τρόπο εφάναστο και καλλιτεχνικά έλευκτικό. (Αυτό μπορεί νά έπιτευχθή άν ο διάκοσμος, π.χ., δεν προβάλλεται ο ίδιος με φανταχτερά χρώματα, άφήνοντας έτσι νά προβληθούν τά κοστούμια των ήθοποιών και ύπογραμμίζοντας την πλαστικότητα των μορφών. Ό διάκοσμος θά μένει πάντα δύο διαστάσεων έστω κι άν περιέχει στοιχεία πλαστικότητας κλπ.).
3. Τά έπιπλα και τά άντικείμενα πρέπει νά είναι ρεαλιστικά (κ' οι πόρτες ακόμα) και ν' αναδίνουν μίαν ιστορικο-κοινωνική γοητεία. Τά κοστούμια νά έχουν άτομικό χαρακτήρα και νά δείχνουν ότι έχουν φορεθθή. Νά τονισθούν ιδιαίτερα οι κοινωνικές διαφορές, έπειδή, άγνοώντας τις παλιές μόδες, δεν μπορούμε νά τις ξεχωρίσουμε εύκολα.
4. Η τοποθέτηση των χαρακτήρων νά πάρει τη μορφή ιστορικού πίνακος (όχι για νά έκφρασθή έτσι τό ιστορικό στοιχείο σαν άπλή αισθητική άπόλαυση) τό ίδιο ίσχυει και για τά σύγχρονα έργα). Αυτό μπορεί νά τό πετύχει ο σκηνοθέτης δίνοντας στη δράση ιστορικούς χαρακτηρισμούς. (Παράδειγμα—τά ακόλουθα περίπου για την πρώτη σκηνή : "Ο Γαλιλαίος έξηγει στον κατοπινό συνεργάτη του Άντριά Σάρτι τό σύστημα τό Κοπερνίκου και προβλέπει τη μεγάλη ιστορική σημασία της Άστρονομίας.—Γιά νά κερδίσει τό ψωμί του, ο Γαλιλαίος δίνει μαθήματα σε πλούσιους μαθητές.—Ο Γαλιλαίος, που άναζητεί τά μέσα νά συνεχίσει τις σπουδές του, προτρέπεται από τις πανεπιστημιακές άρχες νά έφύρη εργασία, που θά του άποφέρουν κέρδη.—Με βάση τά στοιχεία ενός ταξιδιώτη, ο Γαλιλαίος κατασκευάζει τό πρώτο του τηλεσκόπιο).
5. Η δράση πρέπει νά κυλάει όμαλά κ' έπειτα από ένδελεχη μελέτη. Ν' άποφεύγονται οι συνεχείς άλλαγές θέσεων με τις συχνά άδικαιολόγητες κινήσεις των προσώπων. Ό σκηνοθέτης δεν πρέπει ούτε στιγμή νά λισμωνήσει ότι πολλές πράξεις και λόγοι είναι δυσνόητοι—πρέπει λοιπόν νά έκφράσει τό βασικό νόημα κάθε γεγονότος μέσα από τά σκηνικά συμπλέγματα των χαρακτήρων του έργου. Τό κοινό πρέπει νά σιγουρευθή ότι όλα έχουν μιά σημασία και όλα είναι άξια προσοχής : ένα βηματίσμα, ένα σταμάτημα, μία χειρονομία. Όστόσο, οι θέσεις των προσώπων και οι κινήσεις πρέπει νά είναι άπόλυτα φυσικές και νατουραλιστικές.
6. Η διανομή των ρόλων των εκκλησιαστικών λειτουργών πρέπει νά γίνει με ιδιαίτερη ρεαλιστική φροντίδα. Δεν επιδιώκεται η γελοιοποίηση της Εκκλησίας. Όστόσο η έπιτηδευμένη όμιλία και η έπιδειχτική μόρφωση των άξιωματούχων της Εκκλησίας δεν πρέπει νά παραπλανήσουν τόν σκηνοθέτη στην έπιλογή "πνευματικών" τύπων. Σ'αυτό τό έργο, η Εκκλησία άντιπροσωπεύει κυρίως την έξουσία. Ός τύποι λοιπόν, οι άξιωματοχιοι της θά πρέπει νά μοιάζουν με τούς σημερινούς τραπέζιτες και γερουσιαστές.
7. Η ανέλιξη της πορείας του Γαλιλαίου δεν πρέπει νά άποσκοπή στη συμπαινή μέθεξη και ταύτιση του κοινού μαζί του. Θά είναι προτιμότερο νά βοηθήσουμε τό άκροατήριο νά κρατήσει μιά στάση στοχαστική, κριτικής άποτίμησης. Ό Γαλιλαίος πρέπει νά παρουσιασθή σά φαινόμενο, όπως περίπου ο Ριχάρδος ό Γ', όπου η συγκινησιακή συνείδηση του κοινού κερδίζεται χάρη στη ζωντάνια αυτής της ιδιομορφης πυρροσσίας.
8. Όσο πιο βαθιά εδραιώνεται τό ιστορικό υπόστρωμα μιάς παράστασης, τόσο πιο έλευθερα πηγάζει τό χιούμορ. Όσο πιο μεγαλεπήβολη είναι η κλίμακα της σκηνοθεσίας, τόσο εςτότερη γίνεται η άτμοσφαιρα του έργου.
9. Για νά πούμε την άλήθεια, ο "Γαλιλαίος" μπορεί νά παρουσιασθή, χωρίς πολλές προσαρμογές της σύγχρονης θεατρικής τεχνοτροπίας, σαν

ένα συνθησμένο ιστορικό έργο μ' ένα μεγάλο ρόλο. Ένα συμβατικό ανέβασμά του (πού ή συμβατικότητα του μπορεί να περάσει απαρατήρητη απ' τους ήθοποιους, ιδίως όταν συνοδεύεται από μερικές πρωτότυπες ιδέες) θα εξασθενούσε αισθητά τ' έργο, χωρίς κιάλια να τ' κάνει προστιότερο στο κοινό". Τα σπουδαιότερα σημεία του έργου θα πέφταν στο κενό αν τ' "σύγχρονο θέατρο" δεν έκανε τις ανάγκαες προσαρμογές.

Η απάντηση: "εδώ δεν έχουν περάση αυτά" είναι γνωστή στο συγγραφέα. Πολλοί σκηνοθέτες μεταχειρίζονται τ' έργο, όπως μεταχειρίστηκε ο παλιός άμαξας ένα απ' τ' πρώτα αυτόκινητα του κόσμου. Δυσπιστώντας στις πρακτικές οδηγίες του κατασκευαστή, τ' έδωσε πίσω απ' τ' άλογα του — έβαλε περισσότερα άλογα γιατί είχαν βαρύτερο απ' τ' άμαξί του—και κοιτώντας τ' μηχανή μουρούρισε : «εδώ δεν έχουν περάση αυτά».

Μετάφραση ΜΑΝΘΟΥ ΚΡΙΣΠΗ

Ο ΜΠΡΕΧΤ ΓΙΑ ΤΟΝ «ΑΡΤΟΥΡΟ ΟΥΙ»

Αποσπάσματα από τις σημειώσεις που έγραψε ο Μπέτολτ Μπρέχτ για τ' άδελφιστά του σ' ένα τόμο των «Δοκιμίων» του. Η μετάφρασή τους στα ελληνικά έγινε από τ' κείμενο, που δημοσιεύτηκε τελικά σαν παράρτημα τ' έργου «Der aufhaltsame Aufstieg des Arturo Ui» — Suhrkamp Verlag, Berlin 1957, σελ. 368-378.

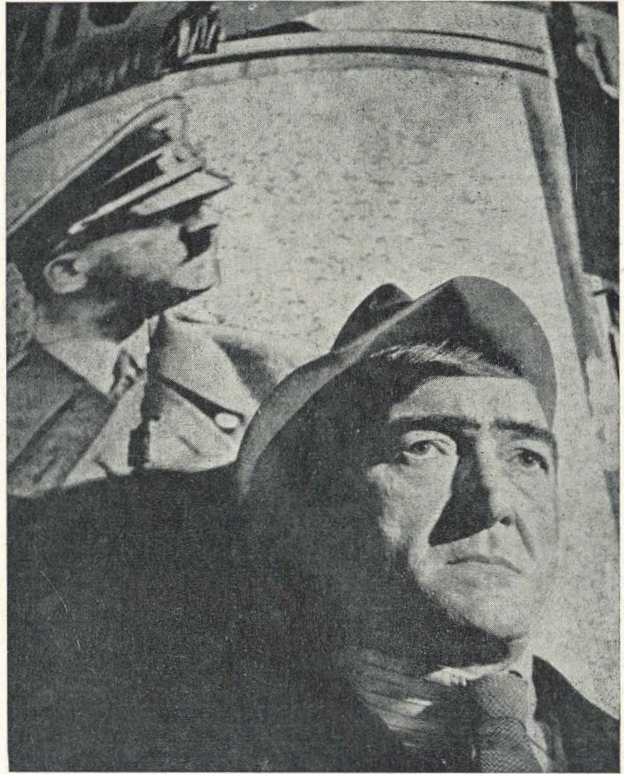
ΠΡΟΛΟΓΟΣ.— Η "Άνοδος του Άρτουρο Ούι", που γράφτηκε στο 1941 στη Φινλανδία, είναι μι' απόπειρα να εξηγηθεί η άνοδος του Χίτλερ στον καπιταλιστικό κόσμο, με τ' μεταφορά τ' ένα περιβάλλον που τ' είναι οικείο. Ο ποιητικός λόγος κάνει αισθητό τόν ήρωικό χαρακτήρα των προσώπων.

ΥΠΟΔΕΙΞΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ

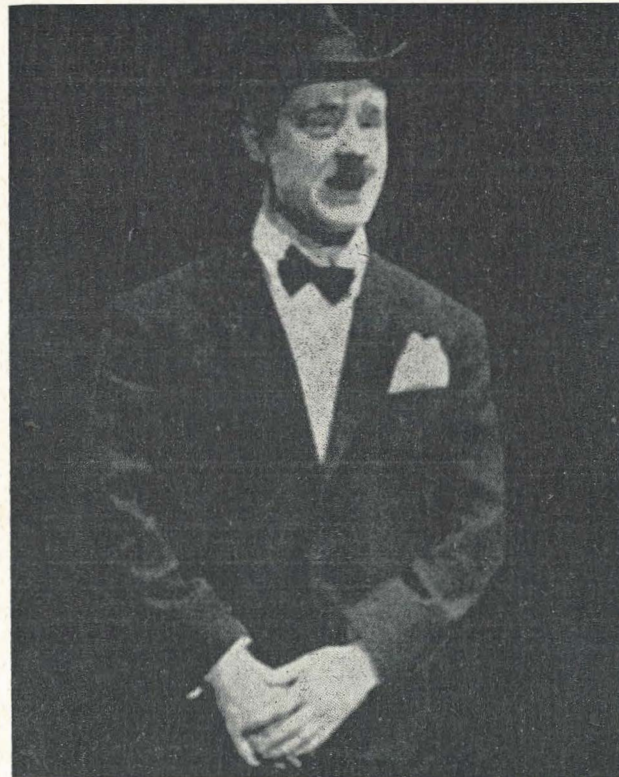
Για να πάρει η υπόθεση όλη τ' σημασία που δυστυχώς έχει, τ' έργο πρέπει ν' ανεβαστεί σε "ύψηλόν ύψος"· κατά προτίμηση με σαφείς υπόμνησεις του έλσαβετιανού Ιστορικού Θεάτρου, με παραπετάσματα δηλαδή κι επίκληση επίπεδα. Μπορεί π.χ. τ' έργο να παιχτεί μπρός σε παραπετάσματα από χοντρό ύφασμα άσπρισμένα με άσβεστη και διάστικτα με κηλίδες σε χρώμα κόκκινο αίματος μοσχαριού. Μπορεί ακόμα να χρησιμοποιήσει κανείς και πανοραμικές άποψεις ζωγραφισμένες πάνω σε όθονες τ'ού βάθους. "Εφφέ" μ' εκκλησιαστικό όργανο τρομπέτες και ταμπούρα είναι επίσης επιτρεπτά. Πάντως, πρέπει ν' άποφευχθεί η άπλοική μεταμπίωση κι' ακόμα και στο "γκροτέσκο" ή άτιμόσφαιρα φρίκης δεν πρέπει ούτε στιγμή να πάψει να είναι αισθητή. Είναι ανάγκη η σκηνοθεσία να τονίζει τ' πλαστικό στοιχείο, με τόν γρήγορο ρυθμό και τ'ς καλοζυγισμένες εικόνες ομάδων, στο στυλ τ'ς παλιάς ιστορικής ζωγραφικής.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Άκούει κανείς σήμερα παντού πώς είναι άνομο και μάταιο έγχείρημα να θέλει κάποιος να γελοιοποιήσει τ'ους μεγάλους πολιτικούς έγκληματιες, ζωντανούς ή πεθαμένους. Άκόμα κι' οι άπλοι άνθρωποι—μ'ς λένε—είναι εδωσθητοί σ' αυτό τ' σημείο, όχι μονάχα γιατί κι' οι ίδιοι άναμάρτηκαν σ' αυτά τ' άγκληματα, αλλά και γιατί αυτοί που έπιζούν άνάμεσα στα έρείπια δεν μπορούν να γελάσουν με τέτοια πράγματα. Δεν πρέπει επίσης να παραβιάζει κανείς άνοιχτές πόρτες, γιατί υπάρχουν υπερβολικά πολλές μέσα στα χα-

Ο Ζαν Βιλάρ στο ρόλο τ'ού Άρτουρο Ούι

Ο Άρτουρο Ούι τ'ού «Μπερλίετ Άνσάμπλ», Έκχαρτ Σάλ

λάσματα. Τ' μάθανε τ' μάθημα οι δυστυχισμένοι, γιατί θές να τ'ους τ'ο καθουρνίζεις πάλι μέσα στο μυαλό: Κι' αν ακόμα υποθέσουμε πώς δεν τ'ο μάθανε, θα ήταν επικίνδυνο να καλείς ένα λαό να γελάσει με τόν ήγέτη του, τόν όποιον, πού λέει ο λόγος, δεν είδε με τ'η άπαιτούμενη σοβαρότητα κ.ο.κ., κ.ο.κ.

Είναι σχετικά εύκολο να άποποιηθεί κανείς τ'ς συμβουλές που λένε πώς η τέχνη πρέπει ν' άγγίζει με "τάκτ" τ'η βιαιότητα, να ποτίζει μ' άγάπη τ'ο αγάμνο δέντρο τ'ης γνώσης, να δείχνει τώρα τ'η χρήση τ'ου ποτιστηριού σ' αυτούς που έδειξαν πώς ξερον τ' ή πα' τ'σουγκράνα κ.ο.κ. Άκόμα, πρέπει κανείς ν' άντιστέκεται σε μι'άν έννοια "Λαός", που Ισχυρίζεται πώς σημαίνει κάτι "ύψηλότερο" από τόν Πληθυσμό, και να δείξει με ποιόν τρόπο η περίφημη αυτ'η "λαϊκή κοινότητα" των δημίων και των θυμάτων τους, τών έργοδοτών και των εργαζομένων, είναι ένα φάντασμα που τριβελίζει τα κεφάλια. Δεν άρκει, όμως, η άπόρριψη σαν άνήθικης τ'ης θέσης που καλεί τ'η σάτιρα να μην άνακατείνεται στα σοβαρά πράγματα. Η σάτιρα ένδιαφέρεται ά κ ρ ι β ώς για τ'α σοβαρά πράγματα.

Οι μεγάλοι πολιτικοί έγκληματιες πρέπει να τσακιστούν κι αυτό θα γίνει με τ'η γελοιοποίηση. Γιατί κυρίως, οι άνθρωποι αυτοί δεν είναι μεγάλοι πολιτικοί έγκληματιες, αλλά δρστες μεγάλων πολιτικών έγκλημάτων, πράγμα που είναι κάτι ολότελα διαφορετικό.

Νά μη φοβόμαστε τ'ην πεζή άλήθεια, όταν είναι άληθινή! Όσο η άποτυχία των έγχειρημάτων του δεν κάνει τόν Χίτλερ ήλιθιο, άλλο τόσο και η έκτασή τους δεν τόν καθιστά αυτόματα μεγάλον άντρα. Οι ίθύνουσες τάξεις στο σύγχρονο Κράτος χρησιμοποιούν συχνότατα τ'ς επιχειρήσεις τους μέσους ανθρώπους. Άκόμα και στο βασικό τομέα τ'ης οικονομικής εκμετάλλευσης, τ'α ειδικά προσόντα δεν είναι άναγκαία. Τ'ο τράστ με τ'α δισεκατομύρια, τ'ο "I. G. FARBEN", χρησιμοποιεί ύψηλότερες απ' τ'ο μέσο δάνοτες μόνο στο μέτρο που τ'ς εκμεταλλεύεται. Οι ίδιοι οι εκμεταλλευτές, μι' χούφτα άνθρωποι, που οι περισσότεροι τους άπόκτησαν τ'η δύναμη τους άπό μόνο τ'ο γεγονός τ'ης γέννησής τους, χρησιμοποιούν σαν ομάδα όρισμένη ποσότητα πανουργίας και βίας, αλλά οι επιτηρήσεις τους δεν θα ύπόφεραν άπό τ'ην έλλειψη κουλτούρας ή κι απ' τόν ένδεσχόμενο καλωσυνάτο χαρακτήρα όρισμένων άτόμων άνάμεσά τους. Όσο για τ'ς πολιτικές τους ύποθέσεις, τ'ς φορτώνουν σε ανθρώπους συχνά πιό άποβλακωμένους κι' απ' αυτούς τ'ους ίδιους. Άπ' αυτ'η τ'ην άποψη, ο Χίτλερ και ο Μπρύνινγκ, ο τελευταίος κι' ο Στρέζμαν μοιάζουν μεταξύ τους σαν τ'ς σταγόνες βρώμικο νερό, και στόν στρατιωτικό τομέα ο Λακάτελ (Σημ. Θ. Λακάτελ ήταν παρατσούκλι πού είχαν κολλήσει στόν Κάιτελ οι άλλοι γερμανοί στρατηγοί, προερχόμενο άπό τ'ς λέξεις Λακέ και Κάιτελ) άξίζει όσο κι' ο Χίντενμποργκ. Ένας στρατιωτικός ειδικός σαν τόν Λούντερτοφ, πού έχασε μάχες άπό έλλειψη πολιτικής ώριμότητας, άξίζει τόσο λίγο τ'η φήμη τ'ου διανοητικού γίγαντα, όσο κι' ένας άριθμομηών — ταχυπόλοιστής τ'ου "βαριέτ". Τ'α άτομα αυτ'α δημιουργούν τ'ην ψευδαίσθηση τ'ου μεγαλειου με τ'ην έκταση των έγχειρημάτων τους. Αυτ'η άκριβώς η έκταση τ'α απαλλάσει απ' τ'ην έποχρέωση να έχουν ιδιαίτερα χαρίσματα άφου συνεπάγεται τ'ην κινητοποίηση μι'ας τεράστιας μάζας έξυπνων ανθρώπων, έτσι πού οι κρίσεις και οι πόλεμοι να γίνονται "εκθέσεις" τ'ης διανοητικής Ικανότητας ολόκληρου τ'ου πληθυσμού. Έτσι, συμβαίνει συχνά τ'ο ίδιο έγκλημα να σου χαρίζει τόν θαυμασμό. Οι μικροαστοι τ'ης γενειτεράς μου μιλούσαν πάντα με άφοσίωση κι' ένθουσιασμό για κάποιον πού είχε κάνει ένα σωρό φόνους, όνόματι Κνωίξελ, τόσο, πού συγκράτησα τ'ο όνομά του μέχρι σήμερα. Δεν θεωρούσαν άναγκαίο να τ'ο άναγνωρίσουν τ'η γνωστή "τροφερότητα" πρ'ς τ'ην φτώχη γριά μανούλα τ'ου· τ'α έγκλημάτα τ'ου ήταν άρκετά.

Η αντίληψη των μικροαστών για τ'ην ιστορία (και των προλετάρων όσο δεν